

بیست مقاله

درباره تاریخ چاپ سنگی در ایران

ارویش مارزلف

به اهتمام محمدجواد احمدی نیا

بیست مقاله

در باب تاریخ چاپ سنگی در ایران

اولریش مارزلف

به اهتمام محمد جواد احمدی نیا

ناشر: عطف

نوبت چاپ: اول، اسفند ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۴۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۲۷-۳-۷

مراج: گرافیک: روجا علی نژاد

ناشر: چاپ: فاطمه بیگدلی

چاپ: محافل بوستان کتاب

هرگونه استناد در مطالب و تصاویر کتاب با اجازه

کتبی ناشر مجاز است.

تلفن پخش: ۹۱ ۸۶۸۹۱۸۶

www.bayaz.ir

www.atfpub.ir

سرشناسه: مارزلف، اولریش، ۱۹۵۳- م. Marzolph, Ulrich

عنوان و نام پدیدآور: بیست مقاله در باب تاریخ چاپ سنگی در ایران

به اهتمام محمد جواد احمدی نیا.

مشخصات نشر: قم: انتشارات عطف، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۷۲۰ ص: مصور.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۴۲۷-۳-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیپا.

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه.

موضوع: کتاب‌های چاپ سنگی -- ایران -- تصویرها -- مقاله‌ها و خطابه‌ها.

موضوع: ایران -- تاریخ -- قاجاریان ۱۱۹۳- ۱۳۴۴ق.

شناسه افزوده: احمدی نیا، محمد جواد، ۱۳۵۹- مترجم.

رده بندی کنگره: ۲۳۹۴م ۲۵/۵/۲۵۲

رده بندی دیویی: ۲۳۱۵/۶۸۶

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۵۹۳۷۱

بیاض را باید مرجعی تخصصی در حوزه کهنه چاپ‌های ایرانی و اسلامی در جهان دانست؛ کامل‌ترین بانک اطلاعات و کتابخانه دیجیتال، که منبعی ارزشمند برای پژوهشگران سراسر دنیا در این حوزه محسوب می‌گردد. مؤسسه بیاض با شناسایی کتابخانه‌ها و مجموعه‌های خصوصی در بردارنده کهنه چاپ‌های اسلامی و ایرانی در سراسر جهان، فهرست نویسی، دیجیتال سازی و تحقیق و پژوهش درباره آن، توانسته است خدمات متنوعی به پژوهشگران عرصه‌های مختلف علوم در سراسر جهان ارائه نماید. با وجود پیشرفت و توسعه منابع الکترونیک هنوز کم نیستند پژوهشگرانی که به استفاده از منابع چاپی بیشتر از منابع الکترونیک تمایل دارند، لذا از ابتدای سال ۱۳۸۹ میلادی تا با چاپ و انتشار آثار مختلف در حوزه کهنه چاپ‌های ایرانی و اسلامی، منابع پژوهشی مکتوب در این بخش را فراهم سازیم. کتاب حاضر نیز با همین هدف پژوهش و انتشار یافته است، که امید داریم مورد استفاده اهل فن قرار گیرد.

مؤسسه بیاض

- ۹ دیباجه / مجید غلامی جلیسه
 ۱۱ زندگینامه خودنوشت اولریش مارزلف
 ۱۳ پیشگفتار / اولریش مارزلف
 ۱۷ مقدمه / محمد جواد احمدی نیا

تصویر

- ۲۱ کتاب‌های چاپ سنگی مصور فارسی
 ۲۳ نسخه‌های چاپ سنگی مصور فارسی از شاهنامه
 ۵۹ تصاویر کتاب چاپ سنگی ایرانی درباره قصه‌های پیامبران [کتاب اخبارنامه]
 ۱۰۱ تصویرسازی در کتاب‌های چاپ سنگی فارسی
 ۱۴۱ میرزا علیقلی خویی
 ۱۵۷ میرزا علیقلی خویی - صوبه‌ها و بزرگ کتاب‌های چاپ سنگی فارسی
 ۱۶۵ نمایش تصویری مضامین شعی در کتاب‌های چاپ سنگی دوره قاجار
 ۲۲۳ تصویرهایی کوچک در حاشیه کتاب چاپ سنگی حیوة الحیوان دمیری (۱۲۵۸ ق.)
 ۲۶۱ تصاویر چاپ سنگی عهد قاجار متبکی بهرام هنرم باصر ایران
 ۲۹۹ حکایت‌های عبرت‌انگیز مصور: نسخه قرآنی، نوزدهم ملی جامع التمثیل، مجموعه ضرب‌المثل‌های کهن فارسی
 ۳۲۱ هنر تصویرگری در کتاب‌های چاپ سنگی دوره قاجار
 ۳۵۳ کمان‌اندازی تماشایی بهرام‌گورو هنر تصویرگری در کتاب‌های چاپ سنگی دوره قاجار
 ۳۶۳ کلیله و دمنه چاپ سنگی، تصاویری از کلیله و دمنه و انوار سهیل در نسخه‌های چاپ سنگی دوره قاجار
 ۳۹۷ هزار و یک سنگ، تصویرگران کتاب‌های چاپ سنگی دوره قاجار
 ۴۴۹

چاپ

- ۴۷۲ چاپ، نماینده‌ای از سنت در ایران
 ۴۷۵ شاهنامه‌های چاپی، نسخه‌های چاپ سنگی حماسه ملی ایرانیان
 ۵۱۳ ادبیات عامیانه فارسی در دوره قاجار
 ۵۳۳ نوپایی چاپ در ایران، تعریف و تخمین
 ۵۷۳ تاریخ اولیه چاپ در ایران (۱۲۳۳ ق. تا پیش از ۱۳۱۸ ق.)
 ۶۰۳ شاهنامه بهادری، آخرین شاهنامه قاجار (۲۶-۱۳۱۹ ق.)
 ۶۴۵

کتاب‌شناسی

- ۶۷۳
 ۷۱۷ نمایه

چهار دیباچه

پروفسور مارزلف نه تنها یکی از جدی ترین پژوهشگران مستشرق در موضوع هنر چاپ سنگی به شمار می آید، بلکه حتی در میان ایرانیان نیز، اولین پژوهشگری است که به صورت کاملاً جدی در این حوزه فعالیت می کند. ویلیام رابینسون اولین مستشرقی بود که مقاله ای جدی با نام «نظامی ۱۸۴۸ تهران و دیگر کتاب های چاپ سنگی قاجار» را در سال ۱۹۷۹ م. به نگارش درآورد.

پس از رابینسون مستشرقانی همچون ادوارد براون، المپیاد شچگلوا، ویلم فلو، لیل، گرین و... در حوزه کتاب های چاپ سنگی فعالیت هایی را انجام دادند که البته بیشتر در مورد فهرست نگاری و تاریخ چاپ سنگی بود.

در میان ایرانیان نیز سعید نفیسی اولین فردی بود که به گونه ای جدی به هنر تصویرسازی در کتاب های چاپ سنگی پرداخت؛ وی در مقاله ای با نام «صنعت چاپ های مصور در ایران» که به سال ۱۳۲۵ ش. در مجله «پیام نو» منتشر کرد به معرفی این هنر و اولین کتاب مصور چاپ سنگی یعنی لیلی و مجنون منتشره به سال ۱۳۵۴ ق. اتمام نمود.

پروفسور مارزلف در کتاب تصویرسازی داستانی در کتاب های چاپ سنگی (ص ۱۳) در خصوص ورودش به این حوزه چنین می گوید: «برای اولین بار در سال ۱۹۸۴ م. هنگام ترجمه مجموعه ای از داستان های عامیانه فارسی با تصویرسازی کتاب های چاپ سنگی ایران آشنا شدم یکی از دوستان پیشنهاد کرد که یک سرفصل مذهب با تزئینات شمایل از کتاب های لوحین نراقی (چاپ ۱۲۷۱) را تجدید چاپ کنیم...، هنگامی که در سال ۱۹۹۳ در روی کتاب های فارسی عامیانه در نیمه قرن بیستم تحقیق می کردم متوجه شدم که تصاویر چاپ شده در این آثار اغلب از سنتی کهن سرچشمه گرفته اند. تنها بر اساس یافتن سرچشمه های اصلی این جریان به تمام قابلیت ها و زیبایی ذاتی تصویرسازی داستانی در کتاب های چاپ سنگی دوره قاجاری بردم».

مهمترین فعالیت ایشان در حوزه هنر چاپ سنگی کتاب فوق العاده ارزشمند ایشان با نام تصویرسازی داستانی در کتاب های چاپ سنگی است که به سال

۲۰۰۱م. توسط انتشارات معروف بریل چاپ و انتشار یافت. این کتاب از چنان اهمیتی برخوردار بود که در همان سال در جایزه جهانی جمهوری اسلامی ایران برگزیده شد و پروفیسور به همین مناسبت در ایران مورد تقدیر قرار گرفتند. به جرأت می‌توان گفت پژوهش‌های هنری درباره چاپ سنگی مدیون تلاش‌های پروفیسور مارزلف و نگارش و انتشار این کتاب است. شخصاً معتقدم که این کتاب و پروفیسور مارزلف سرآغاز تحقیق و پژوهش علمی و آکادمیک پیرامون هنر چاپ سنگی می‌باشند.

با اینکه کتاب مذکور در حدود ده سال بعد از انتشار، در ایران ترجمه و منتشر شد اما با این وجود بارها مورد استفاده و البته با کمال تأسف گاه سوء استفاده قرار گرفته است. آلبوم شاهنامه نیز دیگر تألیف پروفیسور مارزلف است که با موضوع چاپ سنگی در ایران چاپ و انتشار یافته و مورد توجه قرار می‌گیرد. با این حال بسیاری از پژوهش‌های استاد در قالب مقاله در موضوع چاپ سنگی، به زبان‌های آلمانی و انگلیسی در خارج از ایران چاپ و انتشار یافت؛ اما با این حال حجم قابل توجه آن تاکنون شانس ترجمه و انتشار پیدا ننموده تا اینکه به پیشنهاد حقیر، دوست عزیز و پرتلاشم جناب آقای احمد علیا قبول زحمت نموده و با جمع‌آوری همه مقالات استاد و ترجمه آنها، اثر حاضر که سرپرستارنده بیست مقاله ارزشمند با موضوع چاپ سنگی است، تدوین نمودند. کتاب حاضر را که توسط مترجمان مختلف و به همت دوست عزیزم به سامان رسید، امید مجموعه‌ای ارزشمند از مقالات پرمغزو مهم استاد مارزلف دانست که منبع عالی و بهی برای پژوهشگران این حوزه به شمار می‌آید و بسیار خوشحالم که امروز در رشته انتشارات مؤسسه بیاض شاهد چاپ و انتشار آن هستم.

در پایان لازم می‌دانم از تلاش‌های ارزشمند دوست عزیزم جناب آقای احمد علیا که خالصانه و مجدانه منتج به انتشار این کتاب شد و همچنین از سرکار خانم بیگدلی، مدیر انتشارات عطف، که قبول زحمت نموده و نسبت به انتشار این کتاب همت کردند کمال تشکر را داشته باشم. امیدوارم که این اثر مورد توجه استاد ارجمند پروفیسور مارزلف قرار گرفته و به زودی شاهد انتشار دیگر آثار ایشان در ایران باشیم.

مجید غلامی جلیسه

قم، اسفند ۱۳۹۴

زندگینامه خودنوشت ❦

اولریش مارزلف، استاد مطالعات اسلامی دانشگاه گئورگ آگوست در شهر گوتینگن آلمان و نیز پژوهشگر ارشد «دایرةالمعارف قصه» است. دایرةالمعارف قصه، کتاب راهنمای جامعی است که حاصل پژوهش تطبیقی قصه‌های تاریخی و عامیانه بوده و از سال ۱۹۸۶ م. تا ۲۰۱۵ م. در دانشکده علم گوتینگن گردآوری شده است. او در سال ۲۰۱۶ م. پروژه‌ای تحقیقاتی با عنوان «شرق در ما: روایت‌هایی از دنیای اسلام در سنت شفاهی غرب» را در دست اجرا دارد. مارزلف، در فرهنگ داستانی خاور نزدیک به ویژه با تأکید بر داستان‌های عامه و ادبیات عامه‌پسند عربی و فارسی تخصص دارد. سبب زمینه‌های علاقه‌مندی او شامل تاریخ چاپ و نشر در ایران، مطالعه تصاویر داستانی در کتاب‌های چاپ سنگی فارسی دوره قاجار و سایر حوزه‌های فرهنگ عامه پسند ایران است. آثار بسیاری از اولریش مارزلف به چاپ رسیده است که از آن جمله می‌توان به تعداد قابل توجه‌ای مقاله در خصوص داستان‌های هزارویک شب اشاره داشت. او از زمان پژوهش با موضوع تصویرسازی داستانی در کتاب‌های چاپ سنگی (۲۰۰۱ م.)، بر شدت تحقیقات مطالعاتش در زمینه تاریخ چاپ و تصاویر کتاب‌های چاپ سنگی دوره قاجار افزوده است. وی اخیراً نیز با همکاری دکتر کسانا زنهاری، پروژه تحقیقاتی را در دانشگاه گوتینگن شروع کرده که هدف آن ارزیابی جامعی از آثار میرزا علیقلی خویی، مهمترین تصویرگر کتاب در عصر قاجار است.

پیشگفتار

مجموعه مقاله‌هایی که در این کتاب گردآوری شده، جنبه تاریخی دارد و روایتگر تاریخ‌های بسیاری است. در درجه نخست این کتاب به تاریخ صنعت چاپ و نشر در ایران دوره قاجار اشاره دارد؛ که معانیات در این زمینه سال‌ها مورد غفلت قرار گرفته بود و آن چنان که باید و شاید اکتشافی جامع بر روی آن صورت نپذیرفته و هنوز هم جای بسیار برای کار دارد. در مقایسه با سایر نقاط جهان، هنر چاپ جنبه بسیار با ایران وارد شد ولی به محض ورود، با تجهیز دستگاه‌های چاپ، کتاب‌های چاپی دوره قاجار به یک اثر هنری بدیع و منحصر به فرد تبدیل شدند. مقصود از اثر هنری این است که حتی رساله‌های شرعی و علمی هم به سبکی زیبا و روان به شیوه خوشنویسی نستعلیق به چاپ می‌رسانیدند که همگی حاصل تلاش خوشنویسان ایرانی بود و همچنین در مورد تقدیر ایرانیان قرار دارند. این سری مقالات به منظور ذکر متوالی تاریخ ما گنجانده نشده‌اند. آنها بیشتر به اقلام و جنبه‌های منفردی می‌پردازند که در معرفی صنعت چاپ به ایران نقش داشته‌اند و یا به دلایل مختلف، توجه خاصی را به خود اختصاص داده‌اند. تحقیقات مفصل و جزئی‌تر مانند مقالاتی که در اینجا ارائه شده، عناصر اولیه پیکره کلی مطالعاتی هستند که سایر محققان در آینده به آنها اکتفا خواهند کرد.

دوم، مقاله‌های فراهم شده در این کتاب، بیانگر این مطلب‌اند که چگونه برخی جنبه‌هایی که برای مدتی به فراموشی سپرده شده

بودند به تدریج مورد بررسی و اکتشاف قرار گرفتند. به خاطر طیف زمانی گسترده تحقیقات که حدود ۲۰ سال طول کشیده است، اکنون برخی از مقاله‌های اولیه به واسطه تحقیقات اخیر منسوخ شده‌اند و مقاله‌های بعدی نشان از پیشرفت‌های مستمر دانش دارند. باید این نکته را در نظر داشته باشیم که دانش دائماً در حال تحول است و هرگز یک حقیقت محض نبوده که بشود آن را به کسی یاد داد. بلکه در عوض، این حس کنجکاوی ما نسبت به پرسش‌هاست که باعث پذیرش دانش یا افزودن چیزی جدید به آن می‌شود و ما را قادر می‌سازد تا به چارتهای فراتر از مرزهای اکتسابی به کشف حوزه‌های ناشناخته دست یابیم. افق‌های دیدمان بپردازیم.

سوم، کتاب حاضر روایتی از به رسمیت شناختن، احترام و دوستی‌هاست. به عنوان یک پژوهشگر آلمانی که زمینه تحقیقاتی‌ام مطالعات شرق است، به این خرابانده که تلاش‌هایم در کشف تاریخ چاپ ایران، کشوری که بیشتر آثارم مرهون فرهنگ آن است، مورد توجه قرار گرفته و ارج داده می‌شود و این بخرم که آثارم توسط همکاران ایرانی صمیمانه به رسمیت شناخته می‌شود، همکارانی که پس از گذشت چندین سال آشنایی و همکاری به دوستی متقابل و عمیقی با آنها دست یافته‌ام.

چهارم، کتاب حاضر یاری‌گر آیندگانی خواهد بود که از این بهره خواهند جست. علاوه بر آثاری در زمینه داستان‌های عامیانه فارسی، آثار دیگری به خصوص در زمینه تاریخ چاپ در ایران دارم که به شدت به رسمیت شناخته شده‌اند. این شناخت تا اندازه‌ای منجر به گرایش به کارهای پژوهشی جدی می‌شود و نیز تا اندازه‌ای هم منجر به تقلید از آثارم می‌شود که نوعی بهره‌برداری آشکار تلقی می‌شود که

برخی به آن سرقت ادبی اطلاق می‌کنند. شیوه‌های بسیاری برای بحث در این زمینه وجود دارد و تصمیم گرفته‌ام این رفتار را به عنوان نشانه‌ای از اعتبار و قدردانی از کارم در نظر بگیرم. به هر ترتیب، تعداد رو به رشد مطالعات انجام شده توسط دانشجویان و محققان ایرانی در زمینه تاریخ چاپ، نشان دهنده افزایش آگاهی برای بخش خاصی از میراث فرهنگی ایرانیان است که باید در آینده بیشتر مورد بررسی قرار گیرد. به همان ترتیب که تکرار و تقلید مطالعات موجود به آگاهی رو به رشد عمومی کمک می‌کند، مطالعات دانشگاهی در آینده، درک ما را از وضعیت ایران در آستانه مدرنیته، عمق و گسترش خواهند داد. اما این مطالعات در آینده بیانگر چه خواهند بود؟ ما چه نیازی به بررسی بیشتر داشته‌ایم؟ یافته‌های امروزمان خواهیم داشت؟ از اینها گذشته، پیشنهاد من این است که باید در زمینه زندگی، مشارکت و تأثیر هزاران نفری که در زمان ناب و نشر عصر قاجار همکاری داشتند مطالعات و بررسی‌هایی انجام شود.

مطالعه در زندگی افرادی چون تولیدکنندگان و فروشندگان کاغذ، کاتبان، تصویرگران، هنرمندان، چاپگران و اسرار، مهم‌تر و تمندی که با اهدای پول یا هر چیز دیگری در چاپ کتاب سرمایه‌گذاری می‌کردند و نیز سیاستمداران بانفوذی که چشم‌اندازی از اهمیت چاپ را ارائه داده‌اند. هرچند برخی از این افراد را با ذکر نامشان می‌شناسیم ولی اغلب آنان هنوز ناشناخته باقی مانده‌اند. در این بُرهه، تلاش، انرژی، تعاملات و نبوغ این افراد بود که ورود صنعت چاپ به ایران را به یک موفقیت تاریخی مبدل ساخت. بررسی ابعاد انسانی تاریخ لزوماً نباید به خلق یک اثر تاریخی منجر شود بلکه ترجیحاً باید به درک عمیقی از تلاش‌های فردی و جمعی منتهی شود که تاریخ در آن به عنوان

بستری باشد که اکنون ما بر آن اساس شکل گرفته است. از آنجا که آثار پیشینیان همواره در غبار تاریخ به دست فراموشی سپرده شده است، بی تردید کار ما نیز در معرض فراموشی خواهد بود. ولی از آنجا که این آیندگان هستند که تصمیم می گیرند تلاش مان تا چه حد مؤثر بوده و در یادها باقی مانده، پس این وظیفه ماست که برای کسب دانش در حد توان خودمان و القای آن به نسل های آتی برای استمرار تلاش هایی که به نتیجه نرسیده اند، کوشش کنیم.

عالمه های گردآوری شده در این کتاب به قلم یک پژوهشگر آلمانی در زمینه مطالعات ایرانی به رشته تحریر درآمده است. علاوه بر اینکه وظیفه خود می دانم آنچه به دست آورده ام را صرف نشر و فراگیری دانش کنم، ولی از آنکه می بینم چطور برخی از آثار الهام بخش محققان جوان ایرانی قرار می گیرد جداً به شغف می آیم. گاهی از اینکه به خاطر زندگی نکردن در ایران، امکان دسترسی به منابع مورد مطالعه ام بسیار سخت است، بسیار آزرده می شوم ولی بسیار خوشنود و خرسندم که محققان جوان بسیاری را در ایران می شناسم که هر کجا تحقیقاتم متوقف شد به یاری ام شتافته اند. محققانی چون مجید غلامی جلیسه، علی بوذری و مسعود نواد احمدی نیا و خوشبختانه بسیاری افراد دیگر که با غرق شدن در موضوع مورد مطالعه و با دانشی که نشر می دهند، مشعل دانشی را که من به نوبه خود سهم اندکی در روشنایی آن داشته ام را به پیش می برند.

اولریش مارزلف

ژانویه ۲۰۱۶ م.

مقدمه

تاریخ فرهنگی سرزمین ما از حدود دو قرن پیش که صنعت چاپ به عنوان یکی از ابزارهای مدرن وارد کشور شد، با ابعاد گوناگون و متنوع، گره خورده و مسیر پرفراز و نشیبی را پشت سر گذاشته است. هنگامی که به سال ۱۲۳۳ ق. به دستور عباس میرزا ولیعهد، رساله جهادیه نخستین کتاب چاپی فارسی در تبریز به طبع رسید، آهنگ رشد سر تکامل دانش و علوم و فنون جدید در دوره قاجار نواخته شد. چاپ این اثر، دوره جدیدی از تولید کتاب را به منصه ظهور گذاشت که پیش از آن، نظیر آن رؤیت نشده بود، هر چند در عصر صفویه تلاش‌هایی برای چاپ کتاب، به زبان ارمنی صورت گرفته بود اما متأسفانه به دلایل مخالف سیاسی و اقتصادی این تلاش‌ها تداوم نیافت.

بازگای و مرور آنچه از رهگذر شکل‌گیری صنعت چاپ بر تاریخ فرهنگی کشورمان رفته شاید بتواند تجربه‌های گرانگذشتگان را همچون چراغی فرا روی ما نهد و به تبع، زمینه‌ساز رشد و بلوغ فرهنگی در عرصه تولید و نشر کتاب در کشور شود.

بزرگانی همچون محمدحسین فروغی، سیدحسن نقی‌زاده، محمدعلی تربیت و سعید نفیسی از نخستین افرادی بودند که این راه دشوار و پریپیچ وخم را در آن مقطع از تاریخ هموار ساختند، راهی که از دل تاریخ آغاز شده و با امروز ما پیوند خورده و همچنان نیز ادامه داشته و دارد. هر چند تلاش‌ها بسیار بوده اما آنچه تاکنون فراهم

آمده تنها بخش اندکی از تاریخ چاپ و نشر کتاب در ایران است که با توجه به پیشینه تاریخی کشورمان در این حوزه، نکات مجهول بسیاری همچنان بی پاسخ مانده و اختلاف نظرها نیز پا بر جاست.

تحقیق و پژوهش در خصوص تاریخ نشر در ایران تنها محدود به محققان و نویسندگان ایرانی نبوده و باید اذعان داشت که این حوزه برای مستشرقان و پژوهشگران غربی نیز همواره از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. در میان این افراد پروفسور اولریش مارزلف، به طور مشخص پژوهشگری پُرشور و پُر تلاش و یگانه‌ای بی‌مثال است که با تحقیق تخصصی در تاریخ چاپ و کتاب‌های چاپ سنگی و سربی دوره قاجار، بسیاری از وجوه نامکشوف را باز یابی و به علاقه‌مندان ایرانی و غیر ایرانی عرضه داشته و با چاپ و انتشار کتاب و مقاله‌های متعدد در این حوزه، بسنده‌های پژوهشی متنوعی را پدید آورده است. در کتاب پیش رو تلاش شده تا دستاوردهای علمی این پژوهشگر در حوزه کتاب‌های چاپی در دوره قاجار در قالب مجموعه‌ای از مقالات، گردآوری، ترجمه و بازچاپ شده‌اند که از میان آثار بی‌شمار او در حوزه‌های پژوهشی مختلف، آثار مرتبط به موضوع این کتاب، شناسایی، گزینش و پس از تأیید توسط شخص مسئول، به نسبت به تدوین آنها اقدام شده است.

این کتاب با زندگینامه خودنوشت کوتاهی از اولریش مارزلف و نیز پیشگفتاری بر این اثر به قلم وی آغاز می‌شود تا خوانندگان کتاب و علاقه‌مندان این حوزه ضمن آشنایی با او، از دلایل و ضرورت‌های چاپ چنین اثری نیز مطلع شوند.

این مجموعه در سه فصل تنظیم شده که در مجموع شامل ۲۰ مقاله و سخنرانی از پروفسور مارزلف است که از این میان ۱۱ مقاله

برای نخستین بار برای این کتاب ترجمه شده و ۹ مقاله نیز پیش‌تر در نشریات و دیگر کتاب‌ها به چاپ رسیده بودند که به لطف مترجم‌های گرامی و برای هر چه پُربارتر شدن، به این اثر افزوده شدند و در انتهای هر مقاله نیز منابع اصلی هر مقاله به طور کامل آمده است.

فصل اول کتاب که «تصویر» نام دارد از ۱۴ مقاله تشکیل شده که به گونه‌هایی مختلف به موضوع تصویر در کتاب‌های چاپی دوره قاجار می‌پردازد.

فصل دوم نیز که «تاریخ» نام دارد شامل ۶ مقاله است که وجوه تاریخی کتاب‌های چاپی عصر قاجار را در بر می‌گیرد.

در فصل سوم با عنوان «کتابشناسی» سعی شده تا در نهایت دقت تمامی آثار چاپی، غیر چاپی، اولریش مارزلف، در طول دوره کاری ایشان که ۴۴۳ مورد نام از کتاب مقاله، مدخل دایرةالمعارف و... بوده، فهرست شود. همچنین تلاش گردیده تا به ترجمه و نقد و بررسی‌های کتاب و مقاله‌های او نیز اشاره شود تا امکان جست‌وجوی آسان برای مخاطبان فراهم آید.

نکته دیگر آنکه پس از ترجمه، تمامی آثار بازبینی و به لحاظ ساختاری یکسان‌سازی شدند تا خواننده با متنی منقح و قابل رویت روبرو باشد. در همین راستا برای راحتی دریافت تاریخ چاپ کتاب‌ها، در ترجمه آثار تا آنجا که امکان‌پذیر بوده، برای تمامی تاریخ‌های لاتین در متن اصلی، معادل قمری آن‌ها بر اساس کتاب‌های چاپی آن دوره آورده شده است. درباره تصاویر نیز سعی شد تا با مراجعه به منابع اصل، از تصاویری با کیفیت بالا به منظور بهره‌برداری بهتر استفاده شود.

در پایان بر خود لازم می‌دانم تا مراتب سپاس و قدردانی از دوستان و همراهان این مجموعه را ابراز کنم:

پژوهشگر برجسته، پروفیسور اولریش مارزلف که با اشتیاقی وصف ناشدنی در تمامی مراحل پیشرفت کار از هیچ کمک و حمایتی دریغ نکردند و با دقتی مثال زدنی همه مقاله‌ها را بازبینی و نکات مهمی را به بنده یاد آور شدند؛

محقق توانمند، برادر و همراه همیشگی آقای مجید غلامی جلیسه، مدیر مؤسسه بیاض، که پیشنهاد اولیه تهیه و تدوین این کتاب با ایشان بود و با جدیت، پیگیری و حامی بنده برای به سرانجام رساندن این مجموعه بوده‌اند؛

کتاب‌شناس توانا استاد سیدفرید قاسمی، که پیشنهادهای مفیدی در تدوین این اثر داشتند؛

دوست و پژوهشگر زرمیخته، آقای علی بوذری که در بازشناسی برخی از مقاله‌ها و تصاویر اثر پیش رو کمک قابل تقدیری کردند؛
تشکرویه‌ای دارم از همه مترجمانی که در راه ترجمه و تکمیل این کتاب لطف بسیاری به حقیر داشته‌اند چه آنانی که آثارشان پیش‌تر به زیور طبع آراسته شده بود و با سخاوت تمام بار دیگر آنها را در اختیار بنده قرار دادند و چه همراهانی که برای نخستین بار زحمت ترجمه مقاله‌ها را متحمل شدند؛

در نهایت سپاسگزارم از همسر، خانم روجا علی‌نژاد که عهده‌دار طراحی گرافیک و صفحه‌آرایی کتاب بودند و با حساسیتی عجیب تلاش کردند تا ارائه کتاب به مطلوب‌ترین شکل ممکن صورت پذیرد و در طی یک سال گردآوری این اثر مهم‌ترین مشوق من بودند.

محمد جواد احمدی‌نیا

اسفند ۱۳۹۴